

1. Ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφκυ γιά τήν Theologia crucis καί Theologia gloriae

«Πιστεύεται κοινῶς ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς, τή δυτική, ἡ ἀνατολική θεολογία ἐνδιαφέρεται κυρίως γιά τή σάρκωση καί τήν ἀνάσταση καί ὅτι ἡ «θεολογία τοῦ σταυροῦ», ἡ theologia crucis, δέν ἀναπτύχθηκε ἀρκετά στήν Ἀνατολή. Στήν πραγματικότητα, ἡ ὀρθόδοξη θεολογία εἶναι ἔντονα «θεολογία τῆς δόξης», theologia gloriae, ἀλλά μόνον ἐπειδὴ εἶναι πρωτίστως «θεολογία τοῦ σταυροῦ». Ὁ ἴδιος ὁ σταυρός εἶναι τό σημεῖον δόξης. Ὁ ἴδιος ὁ σταυρός θεωρεῖται ὄχι τόσο ἀποκορύφωση τῆς ταπεινώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά μάλλον ὡς φανέρωση τῆς θεϊκῆς δυνάμεως τῆς δόξης. «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καί ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ». Ἡ, μέ τίς λέξεις ἐνός κυριακάτικου ὕμνου «διὰ τοῦ σταυροῦ χαρά μεγάλη ἐλήλυθε τῷ κόσμῳ». Ἀφ' ἐνός μὲν, ἡ ὅλη οἰκονομία τῆς λυτρώσεως συνοψίζεται σέ μιά περιεκτική θέα: τή νίκη τῆς ζωῆς. Ἀφ' ἐτέρου δέ, αὕτη ἡ οἰκονομία σχετίζεται μέ τό βασικό πρόβλημα τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, μέ τήν ὑπαρξιακή του κατάσταση, πού κορυφώνεται στήν πραγματικότητα τῆς «θνητότητός» του, καί ὁ «ἔσχατος ἐχθρός» ταυτίζεται συνεπῶς μέ τόν «θάνατο». Ἦταν αὐτός ὁ «ἔσχατος ἐχθρός» πού νικήθηκε καί καταργήθηκε πάνω στό ξύλο τοῦ σταυροῦ, **in ara crucis**. Ὁ Κύριος τῆς ζωῆς ὄντως κατέβηκε στή σκοτεινὴ ἄβυσσο τοῦ θανάτου καί ὁ «θάνατος» καταλύθηκε ἀπὸ τίς ἀστραπές τῆς δόξης του. Αὐτό εἶναι τό κεντρικό μοτίβο τῆς θείας λειτουργίας τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία: «θανάτῳ θάνατον πατήσας». Ἡ ἴδια ἡ φράση εἶναι χαρακτηριστική: ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ἴδιος μιά νίκη, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καταργεῖ τή θνητότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τοὺς Πατέρες, ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ δέν ἦταν ἀπλῶς μιά ἔνδοξη συνέχεια στή θλιβερὴ καταστροφή τῆς σταυρώσεως, μέ τήν ὁποία «ἡ ταπείνωση» μεταποιήθηκε, μέ θεϊκὴ παρέμβαση καί μεταξιώθηκε σέ «νίκη». Ὁ Χριστὸς ἦταν νικητὴς ἀκριβῶς πάνω στὸν σταυρό. Ὁ ἴδιος ὁ σταυρικός θάνατος ἦταν μιά φανέρωση τῆς ζωῆς. Ἡ Μεγάλὴ Παρασκευὴ στήν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἡμέρα θρήνων. Βέβαια εἶναι μιά μέρα εὐλαβικῆς σιωπῆς καί ἡ Ἐκκλησία ἀπέχει ἀπὸ τὴν τέλεση τῆς θείας Εὐχαριστίας κατ' αὐτήν. Ὁ Χριστὸς ἀναπαύεται στό μνήμα του. Ἀλλὰ εἶναι τό εὐλογημένο Σάββατο, *requies Sabbati Magni*, κατὰ τὴ φράση τοῦ ἁγ. Ἀμβροσίου. Ἡ, μέ τίς λέξεις ἐνός πασχαλινοῦ ὕμνου, «τοῦτο ἐστὶ τό εὐλογημένον Σάββατον, αὕτη ἐστὶν ἡ τῆς καταπαύσεως ἡμέρα, ἐν ᾗ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Ὁ ἴδιος ὁ σταυρός θεωρεῖται σάν ἓνα ἔργο τοῦ Θεοῦ. Τό ἔργο τῆς δημιουργίας συμπληρώθηκε ἐπάνω στό σταυρό.

Σύμφωνα μέ τοὺς Πατέρες ὁ σταυρικός θάνατος ἦταν ἀποτελεσματικὸς ὄχι γιατί ἦταν θάνατος ἐνός ἀθώου, οὔτε μόνο γιατί ἦταν μιά ἀπόδειξη ἐγκαταλείψεως καί καρτερίας, οὔτε μόνο γιατί ἦταν μιά ἐπίδειξη ἀνθρώπινης ὑπακοῆς, ἀλλὰ πρωτίστως γιατί ἦταν ὁ θάνατος τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ, γιατί ἦταν μιά ἀποκάλυψη

τῆς κυριότητος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τό λέγει θαυμάσια: «Τόν ὀνομάζω βασιλέα, γιατί τόν βλέπω ἐσταυρωμένον, γιατί ταιριάζει σ' ἓνα βασιλέα νά πεθαίνει γιά τούς ὑπηκόους του» (Εἰς τόν Σταυρόν καί τόν Ληστήν, ὁμ. Ι). Ἡ, κατά τήν τολμηρή φράση τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, «χρειαζόμεσταν ἕνα σαρκωθέντα Θεό, χρειαζόμεσταν Θεό νά θανατώσουμε, ὥστε νά μπορέσουμε ἐμεῖς νά ζήσουμε» (Ὁμιλ. 45, 28). Δύο κινδύνους πρέπει μέ προσοχή ν' ἀποφεύγουμε ὅταν ἐρμηνεύουμε τό μυστήριον τοῦ σταυροῦ: τόν δοκητικό καί τόν κενωτικό. Καί στίς δύο περιπτώσεις ἡ παράδοξη ἰσορροπία τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Χαλκηδόνος ἀφανίζεται καί καταστρέφεται. Πραγματικά, ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀληθινός θάνατος. Ὁ σαρκωθείς ἀληθινά ἔλυσε καί ὑπέφερε στή Γεσθημανῇ καί στόν Γολγοθᾶ: «τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν». Ἡ ὠμή πραγματικότητα τοῦ πάθους πρέπει δεόντως νά ἀναγνωρισθῇ καί νά τονισθῇ, μήπως ὁ σταυρός νομισθῇ ὡς κάτι τό φανταστικό: *ut non evacuetur crux Christi* (ἵνα μή κενωθῇ ὁ σταυρός τοῦ Χριστοῦ). Ἐν τούτοις, ἐκεῖνος πού πέθανε ἦταν ὁ Κύριος τῆς δημιουργίας, ὁ ἐνανθρωπήσας Υἱός τοῦ Θεοῦ, «εἷς τῆς Ἁγίας Τριάδος». Ἡ ὑποστατική ἔνωση δέν καταστράφηκε, οὔτε κἄν μειώθηκε, μέ τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Μπορεῖ σωστά νά λεχθῇ ὅτι ὁ Θεός πέθανε πάνω στόν σταυρό, ἀλλά κατά τήν ἀνθρωπότητά του. «Ἰδοὺ γάρ ἐν νεκροῖς λογίζεται ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν, καί τάφῳ μικρῷ ξενοδοχεῖται» (Λειτουργία τοῦ Μ. Σαββάτου, Κανών, Ὡδή ΙΧ). Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι πραγματικά ὁ θάνατος ἐνός ἀνθρώπου, κι ὅμως εἶναι θάνατος μέσα στήν ὑπόσταση τοῦ Λόγου, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου. Καί γι' αὐτό εἶναι ἕνας ἀναστάσιμος θάνατος, μιᾶ φανέρωση τῆς ζωῆς.

Μόνο μέσα σ' αὐτή τή σύνδεση μποροῦμε νά καταλάβουμε ἐπαρκῶς τήν ὅλη μυστηριακή ὑφή τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχίζοντας μέ τό Βάπτισμα: συνανίσταται κανεῖς μέ τόν Χριστό ἀπό τήν κολυμβήθρα ἀκριβῶς γιατί αὐτή ἡ κολυμβήθρα ἀντιπροσωπεύει τόν τάφο τοῦ Χριστοῦ, τόν «ζωηφόρο τάφο» του, ὅπως συνήθως χαρακτηρίζεται αὐτός ἀπό τούς Ὁρθοδόξους. Τό μυστήριον τοῦ σταυροῦ μπορεῖ νά κατανοηθῇ μέσα στήν ἀτμόσφαιρα τῆς ὅλης χριστολογικῆς θεωρήσεως. Τό μυστήριον τῆς σωτηρίας μπορεῖ νά κατανοηθῇ ἐπαρκῶς μόνο μέσα στήν προσπάθεια μιᾶς ἀκριβοῦς κατανοήσεως τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ: Ἕνα πρόσωπο σέ δύο φύσεις. Ἕνα πρόσωπο, καί ἐπομένως πρέπει κανεῖς νά ἀκολουθήσῃ ἐπακριβῶς τό υπόδειγμα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως: εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ πού κατήλθε, ἐνηνθρώπησε, ἔπαθε καί ἀπέθανε, καί ἀνέστη πάλιν. Δέν ὑπάρχει παρά ἕνα μόνο θεῖο πρόσωπο πού ἐνεργεῖ στήν ἱστορία τῆς σωτηρίας- ὅμως ἐνανθρωπήσαν. Μόνο διά μέσου αὐτῆς τῆς θεωρήσεως τῆς Χαλκηδόνος μποροῦμε νά καταλάβουμε τήν πίστη καί τή λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας». (Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ἔργα 4, Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας μετάφραση Παναγιώτου Κ. Παλλῆ, Ἔκδ. Π. Πουρναρᾶ Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 29-31).

2. Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης, γιά τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ

«Τό ἀπαραίτητον μέσον τῆς τελειώσεως τῶν θεουμένων ἀλλά καί τῶν μισθωτῶν καί τῶν δούλων εἶναι ἡ σταύρωσις τῶν ἐπιθυμιῶν καί ἡ δι' αὐτῆς ἐκρίζωσις τῆς φιλαυτίας διὰ τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως καί τῆς ἄνευ ὄρων ὑπακοῆς εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ διὰ τῆς ὑπακοῆς τελείωσις ἰσχύει διὰ τοὺς ἀγγέλους πρό τῆς πτώσεως τοῦ διαβόλου καί τῶν δαιμόνων, ἀφοῦ μετά τήν πτῶσιν δέν ὑπάρχει δι' αὐτοὺς μετάνοια. Διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ ὑπακοή εἶναι τό μέσον τελειώσεως πρό καί μετά τήν πτῶσιν. Ἡ ὑπακοή, ὅμως, καθ' ἑαυτή δέν εἶναι σκοπός, ὥστε διὰ μιᾶς δουλοπρεποῦς καί συναλλαγματικῆς διαθέσεως νά ἀποκτήσῃ κανεῖς μίαν στατικήν εὐδαίμονα κατάστασιν ὁδηγοῦσαν εἰς μονιμοποίησιν δουλικῆς ἢ ἰδιοτελοῦς πρὸς Θεόν σχέσεως. Εἰς τὰ στάδια τοῦ δούλου καί τοῦ μισθωτοῦ ὁ ἄνθρωπος μετέχει τῆς τελειότητος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ μεθέξεως τῆς καθαρτικῆς καί φωτιστικῆς χάριτος τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ, τό ὁποῖον καθαρίζει τὰ πάθη καί τόν νοῦν καί φωτίζει, ἀγιάζει, δικαιοῖ καί ζωοποιεῖ ὅλον τόν ἄνθρωπον καί καθιστᾷ τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀνθρώπου δυνατήν τήν μέχρι θανάτου ὑπακοήν εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὑπακοῆς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μεταβάλλει αὐτήν ταύτην τήν ὑποτακτικήν ἰδιοτέλειαν εἰς ἀνιδιοτελεῆ ἀγάπην καί οὕτω θεοῦται ὁ ἄνθρωπος καί γίνεται φίλος καί συνεργός τοῦ Θεοῦ, ἀδελφός καί συμβασιλεύς κατὰ χάριν τοῦ Χριστοῦ, καί θετός υἱός τῆς Παρθένου.

Ἐκ τῶν λεχθέντων τούτων, ἀλλά καί ἀπό τό ὅλον ἔργον τοῦ Νύσσης περί τοῦ βίου Μωϋσέως ὡς καί ἀπό τήν γενικήν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων φαίνεται σαφῶς πῶς ἡ τελείωσις κατὰ Χριστόν ὑπάρχει εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ σαφῶς περί τῆς ὑπάρξεως δικαίων φίλων τοῦ Θεοῦ πρό τοῦ νόμου καί μετά τόν νόμον ὡς καί ἡ Καινή Διαθήκη πρό τῆς ἐν Γολγοθᾷ σταυρικῆς θυσίας. Τοῦτο διότι τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ, τό ὁποῖον ἐνεργεῖ τήν καταλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ καί ποιεῖ αὐτόν φίλον τοῦ Θεοῦ, ναί μέν ταυτίζεται μέ τήν ἐν Γολγοθᾷ σταυρικήν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ, συνεπεία τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως καί τῆς ἐξ αὐτῆς ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων, ἀλλά καί διακρίνεται αὐτῆς (τῆς ἐν Γολγοθᾷ θυσίας) διότι προϋπάρχει αὐτῆς καί ἐνεργεῖ τήν καταλλαγὴν πρό αὐτῆς, πρό τῆς ἐνσαρκώσεως καί ἀκόμη πρό τοῦ νόμου Μωϋσέως.

Πρέπει νά τονισθῇ ὅτι ἡ δημιουργοῦσα τήν Ἱεράν Παράδοσιν δύναμις τοῦ Σταυροῦ εἶναι ὁ σταυρός, τόν ὁποῖον αἶρει ὁ κάθε θεούμενος καί πιστός. Δέν εἶναι ὅμως ὁ σταυρός οὗτος τὰ τυχόν προβλήματα, τὰ ὁποῖα συναντᾷ ὁ καθείς εἰς τήν ζωὴν του, ὡς νομίζουν πολλοί. Ἀντιθέτως, ὁ σταυρός εἶναι ὁ ἐκούσιος ἀγών τόν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ὁ πιστός διὰ νά ἀπελευθερωθῇ ἀπό τήν δουλείαν τοῦ

διαβόλου καί τῆς ἁμαρτίας, διά τῆς τηρήσεως τῆς μέχρι θανάτου ὑπακοῆς εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, διά τῆς ὁποίας φθάνει μέσω τῆς καθάρσεως καί τοῦ φωτισμοῦ εἰς τήν θέωσιν. Ἡ σωτηρία καί θέωσις τῶν ἀνθρώπων, δέν συνίσταται ἀπλῶς εἰς τήν ὑπέρ τῶν ἀνθρώπων σταύρωσιν τοῦ Κυρίου καί εἰς τήν ἐπί τῶν προωρισμένων ἐνέργειαν μιᾶς δῆθεν ἐκ τοῦ Γολγοθᾶ ἐκπηγαζούσης ἀκαταγωνίστου χάριτος ἐνεργούσης τήν προσοικείωσιν τῶν καρπῶν (ἀξιόμισθιῶν κατά τόν δυτικόν ὅρον) τῆς σταυρικῆς θυσίας πρός ἱκανοποίησιν εὐδαιμονιστικῶν ἐπιθυμιῶν. Ἀντιθέτως, ἕκαστος πιστός πρέπει καί αὐτός νά σταυρωθῇ οὐχί κατά τύχην ἢ κατά τυφλόν ἢ ἀπόλυτον προορισμόν, ἀλλά ἐκουσίως τῇ ἰδίᾳ καί οἰκείᾳ βουλήσει, ὅπως ἐσταυρώθῃ ὁ Χριστός, διότι μόνον δι' αὐτῆς τῆς ἐκουσίας σταυρώσεως ἐπιτελεῖται ἡ μέθεξις εἰς τό μυστήριον τοῦ Σταυροῦ, ἥτις μεταμορφώνει τόν φίλαυτον ἄνθρωπον εἰς φίλον τοῦ Θεοῦ καί θεόν κατά χάριν. (σελ. 144-145)

Ἐπίσης οὐσιαστικόν μέρος τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως εἶναι ἡ ἐκ τῆς ἀνιδιοτελοῦς τῆς θεώσεως ἀγάπης καί μετά Θεοῦ φιλίας πηγάζουσα παρά τῷ Θεῷ παρρησία τῶν ἀγίων τῶν ἐντεῦθεν καί πέραν τοῦ τάφου ἐν Χριστῷ θεουμένων, καί εἰς αὐτήν τήν μετά Θεοῦ φιλίαν καί παρά Θεῷ παρρησίαν ἐλπίζει ὁ λαός τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐπικαλεῖται τήν παρά τῷ Θεῷ πρεσβείαν τῆς Παναγίας καί τῶν ἀγίων. Περί τῆς ἐπί τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ, ἥτοι τῆς θεώσεως, βασιζομένης μετά τοῦ Θεοῦ φιλίας καί τῆς ἐξ αὐτῆς παρά τῷ Θεῷ παρρησίας καί πρεσβείας τῶν θεουμένων ὁ Χριστός σαφῶς διδάσκει, "μερίζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τήν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπέρ τῶν φίλων αὐτοῦ ... ὑμᾶς δέ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρά τοῦ πατρός μου ἐγνώρισά ὑμῖν. Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καί ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καί καρπὸν φέρητε, καί ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τόν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῶ ὑμῖν. Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους".

Ὁ καρπὸς ἐδῶ δέν εἶναι τὰ κατά τούς Δυτικούς ἀξιόμισθα ἢ ἐξ ἀκαταγωνίστου δῆθεν χάριτος ἔργα, ἀλλὰ ἡ οὐ ζητοῦσα τὰ ἑαυτῆς ἀγάπη τῶν θεουμένων, ἥτις σταυροῦται ὡς ὁ Χριστός διά τόν πλησίον. Δέν εἶναι τὰ καλά ἔργα καθ' ἑαυτὰ ἱκανά νά ἐτοιμάσουν τόν ἄνθρωπον νά ἰδῇ τόν Θεόν ὡς φῶς καί νά ἔχη τοιαύτην παρρησίαν παρά τῷ Θεῷ ὑπέρ τῶν ἀδελφῶν του ὡς ὁ Μωϋσῆς καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος, οἵτινες ἠῤῥχοντο νά παραιτηθοῦν τῆς προσωπικῆς των σωτηρίας διά τήν σωτηρίαν τῶν ἄλλων. Ἡ τοιαύτη τῆς θεώσεως ἀγάπη τοῦ φίλου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία δύναται "στῆσαι κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν τήν ὀργήν, τήν ἰδίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν παρατρέψαντος, ἵνα μή λυπήσῃ τόν φίλον". Αὐτά καθ' ἑαυτὰ τὰ καλά ἔργα ἐκτός τῆς θεώσεως εἶναι τὰ φύλλα τῆς ξηρανθείσης συκῆς, τὰ ὁποῖα, ὅταν δέν φέρουν ὡς καρπὸν τήν ἐν Χριστῷ τῆς θεώσεως ἀγάπην, δέν ὁδηγοῦν εἰς τήν μετά τοῦ Χριστοῦ καταλλαγὴν καί φιλίαν τῆς οὐ ζητούσης τὰ ἑαυτῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία

εἶναι ὁ καρπὸς ὁ ὁποῖος μένει, ὥστε, ὅστις ἔχει τοιοῦτον καρπὸν καὶ αἰτήσῃ τι τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, δοθήσεται αὐτῷ.

Τὰ περὶ φίλων καὶ παρρησίας λεχθέντα γίνονται ἀντιληπτὰ, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γενικὴ διαίρεσις τῶν σταδίων τελειότητος, ὡς ἀνεφέρθη εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης. Ὁ δοῦλος ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φόβου, ὁ μισθωτὸς ἐργάζεται ἐπὶ μισθῷ, ἐνῷ ὁ φίλος πάντα ποιεῖ ὡς ἔκφρασις τοῦ καρποῦ τῆς ἀνιδιοτελοῦς τῆς θεώσεως ἀγάπης. Διὰ τῆς θεώσεως ἢ ἐλλάμψεως ἢ θεοπτίας ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ φθάνει πλησίον τῆς καταστάσεως τῆς ἀναμαρτησίας, καὶ τελικῶς ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ σώματός του φθάνει εἰς αὐτὴν καὶ ἀναβαίνει ἀτελευτήτως τὰ ἄνω στάδια τῆς τελειότητος. Οὕτω πολὺν καρπὸν φέρει καὶ ὁ καρπὸς μένει. Ἐξ ἐπόψεως τῆς χρησιμοθηρίας τοῦ κόσμου, ὅμως ὁ καρπὸς αὐτὸς δύναται νὰ μείνῃ ἀπὸ τούς πολλούς κεκρυμμένος καὶ νὰ φανῇ ἄχρηστος, πρό πάντων ὅταν δέν συνοδεύεται ἀπὸ σπουδαῖα καὶ ἀγαθοεργὰ κατορθώματα ἀρεστὰ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἰδιοτέλειαν τῶν πολλῶν. Οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ ὅμως γνωρίζουν τούς φίλους τοῦ Θεοῦ, προσκυνοῦν τὰ ἅγια λείψανα αὐτῶν, καὶ ζητοῦν τὴν παρά Θεῷ παρρησίαν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν ἡγεσίαν καὶ κατεύθυνσιν αὐτῶν εἰς τὴν πνευματικὴν των ζωὴν.

Ὁ πολὺς καρπὸς τῆς θεώσεως ἔχει τὸν διπλοῦν χαρακτήρα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὁ θεούμενος εἶναι ὁ ἀληθῶς ἀγαπῶν διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ φίλου τοῦ Θεοῦ ὡς καὶ ὁ γνωρίζων διὰ τῆς ἀγάπης ταύτης τὴν ἀλήθειαν. Ὁ πολὺς ὅμως καρπὸς οὗτος δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ στοχαστικῆς καὶ διαλεκτικῆς εὐφυΐας, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα ἀποκλειστικόν τῆς ὑπὸ τῶν θεουμένων μεθέξεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως, δηλαδή τῆς ἐν Χριστῷ δόξης καὶ βασιλείας. "Εάν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, ἐάν δέ ἀποθάνῃ πολὺν καρπὸν φέρει. Ὁ φιλὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπωλέσει αὐτήν, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν".

Ὁ ἐπιτυχάνων διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τὴν κάθαρσιν τῶν παθῶν καὶ τοῦ νοός διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἐκ τῶν δαιμονικῶν ἐνεργειῶν καὶ ὑπερβαίνων διὰ τῆς θεώσεως τὸν φωτισμὸν τοῦ βαπτίσματος γενόμενος φίλος τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν θεολόγος καὶ πνευματικὸς πατήρ, ἀφοῦ ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος τῆς Ἀληθείας ὁδηγηθῇ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, ὡς συνέβη εἰς τούς ἀποστόλους τὴν Πεντηκοστὴν. Ὅπως εἶδαμεν, ἡ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ θέωσις ἢ θέα τῆς δόξης καὶ βασιλείας εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ βάσις τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ δογματικοῦ ἀλαθήτου τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἁγίας Γραφῆς καὶ Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ εἶναι οὕτως ὁ φορεὺς τῶν δογμάτων καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Περί τούτου ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς διακηρύττει, "οὕτως ἡ ἐν Θεῷ θεωρία καί τό θεῖον τοῦ Σταυροῦ μυστήριον οὐ τά πονηρά πάθη μόνον καί τούς δημιουργούς τούτων δαίμονας ἀπελαύνει τῆς ψυχῆς, ἀλλά καί τās κακοδόξους δόξας καί τούς ταύταις συνηγόρους ἐξελέγχει καί ἀπωθεῖται τῶν περιβόλων τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καθ' ἣν ἡμῖν ἐχωρίσθη νῦν ἐορτάζειν καί διατρανοῦν τήν τοῦ Σταυροῦ πρό τοῦ Σταυροῦ θείαν ἐν τοῖς πατράσι χάριν καί ἐνέργειαν".

Πρέπει νά τονισθῇ ὅτι οἱ προφῆται καί οἱ ἀπόστολοι δέν διακρίνουν ἀπλῶς τās ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐνεργείας ἢ πράξεις τοῦ Θεοῦ, ὡς διατείνονται σήμερον τινές τῶν ἀσχολουμένων μέ τήν Βίβλον ἐρμηνευτῶν, ἀλλά βλέπουν καί ἀκούουν καί συνομιλοῦν μέ τās ἀκτίστους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τήν δόξαν, φωτεινήν νεφέλην, στήλην πυρός, θεότητα, βασιλείαν καί χάριν τοῦ Θεοῦ καί δι' αὐτῶν μέ τόν ἐν αὐταῖς Θεόν, δι' ὁράσεως ὑπέρ τήν ὄρασιν, δι' ἀκούσματος ὑπέρ τήν ἀκοήν, διὰ γεύσεως ὑπέρ τήν γεῦσιν, δι' ἀφῆς ὑπέρ τήν ἀφήν, δι' ὀσφρήσεως ὑπέρ τήν ὀσφρησιν, διὰ γνώσεως ὑπέρ τήν γνώσιν, διὰ νοήσεως ὑπέρ τήν νόησιν, δηλαδή ἀκούουν "ἄρρητα ρήματα".

Κατά ταῦτα ὁ θεούμενος γενόμενος εἰς τά περί Θεοῦ καί θεώσεως ἀλάθητος γνωρίζει σαφῶς καί ἀκριβῶς καί οὐχί στοχαστικῶς καί διαλεκτικῶς τήν διάκρισιν μεταξύ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καί τῶν κτιστῶν ἐνεργειῶν τῶν κτισμάτων, συμπεριλαμβανομένων ἐκείνων τοῦ διαβόλου καί τῶν δαιμόνων καί οὕτως εἰς ὑπέρτατον βαθμόν διὰ τόν ἐντεῦθεν τοῦ τάφου ἄνθρωπον ἔχει τό χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, τό ὁποῖον εἶναι τό θεμέλιον τῆς δογματικῆς θεολογίας καί τῆς ἐν Χριστῷ πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐκτός τῆς κοινωνίας τῶν ἐχόντων τό χάρισμα τοῦτο τῶν θεουμένων αὐτομάτως ὁδηγοῦνται καί εἰς τήν αἴρεσιν καί εἰς ἐσφαλμένην καί πεπλανημένην πνευματικότητα. "Ἰνα μή πλανηθοῦν δογματικῶς καί πνευματικῶς οἱ μή φθάσαντες ἀκόμη εἰς τήν θέωσιν, ἀλλά ἔχοντες καί διατηροῦντες τόν ἄρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καί ἀνημμένας τās λαμπάδας, ὑποτάσσονται εἰς τούς προφῆτας, ἀποστόλους καί ἁγίους, ὡς εἰς κατά χάριν θεούς καί χριστούς καί κατά πνεῦμα πατέρας, καί ἀδιστάκτως δέχονται τά περί Θεοῦ καί καθάρσεως, φωτισμοῦ καί θεώσεως ρητά καί νοήματα αὐτῶν, ὡς τά κριτήρια τῆς δογματικῆς καί τῆς κατά Χριστόν πνευματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως.

"Ἄν καί ἡ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως θεοπτία εἶναι ὑπέρ τās αἰσθήσεις καί τόν λόγον καί τόν νοῦν, παρά ταῦτα συμπεριλαμβάνει τόν νοῦν καί τόν λόγον καί τά πάθη καί τās αἰσθήσεις, διότι ὁ ἄνθρωπος ὁλόκληρος θεοῦται, δηλαδή δοξάζεται καί γίνεται κατά χάριν Θεός καί διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ βλέπει τόν Πατέρα. Ἡ εὐοσμία τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν ἁγίων εἶναι

μετά τῶν ἐνεργουμένων δι' αὐτῶν θαυμάτων μία αἰσθητή μαρτυρία τῆς θεώσεως αὐτῶν, ὡς καί τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων.

Ἐκ τούτων φαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ περί τελειότητος καί θεώσεως διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν ἁγίων Πατέρων οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μέ τὴν ἀπάθειαν τῶν Στωϊκῶν καί τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ σώματος καί τῶν παθῶν τῶν Πλατωνικῶν. Ἡ δὲ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ νέκρωσις τῶν παθῶν δέν εἶναι ἡ ἐξ αὐτῶν ἀπελευθέρωσις τοῦ λογιστικοῦ ἢ τοῦ νοός, ἀλλ' ἀντιθέτως ἡ κάθαρσις καί θέωσις τῶν παθῶν. Ὁ Χριστός ὡς τέλειος ἄνθρωπος εἶχε καί ἔχει φύσει τεθεωμένα τὰ ἀδιάβλητα πάθη, ὡς ταῦτα ἀρχίζουν κατὰ χάριν νὰ ἔχουν οἱ θεούμενοι καί κατὰ χάριν θὰ ἔχουν οἱ τεθεωμένοι. (Πρωτοπ. Ἰωάννου Σ. Ρωμανίδη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Δογματικῆς καί Συμβολικῆς Θεολογίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Τόμος Α', Τετάρτη ἔκδοσις, ἐκδόσεις Π.Σ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 143-148)

3. Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας γιὰ τόν Σταυρό τοῦ Γολγοθᾶ καί τὴν θεία Εὐχαριστία

«Ὁ σκοπὸς τῆς Δημιουργίας εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἦθελε, δηλαδή, ὁ Πατὴρ δημιουργώντας τὸν κόσμον νὰ τὸν μεταβάλλει σὲ Ἐκκλησία. Γιὰ νὰ γίνει ὅμως αὐτὴ ἡ ἐνσωμάτωση τῆς κτίσεως στὸν Υἱὸ καί νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ Ἐκκλησία, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἐλεύθερη συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐκ μέρους τῆς φύσεως, ὡς τὸ μόνο ἐλεύθερο ὄν μέσα στὴ Δημιουργία, τὴν ὑλικὴ Δημιουργία, θὰ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἀναφερθεῖ ἡ κτίση στὸ Θεό. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος συγκεφαλαιώνοντας τὴν κτίση, ἀντὶ νὰ ἀναφερθεῖ τελικὰ στὸν Θεό, θέλησε νὰ ἀναφερθεῖ στὸν ἑαυτό του, θεοποίησε δηλαδή τὸν ἑαυτό του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὅλο τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ μετατροπὴ τοῦ κόσμου σὲ Ἐκκλησία προσέκρουσε στὴν ἄρνηση τοῦ ἀνθρώπου καί, ὅπως λέγει ὁ Ἅγιος Μάξιμος, ἔπρεπε πλέον ὁ Θεὸς νὰ σκεφτεῖ ἄλλον τρόπο γιὰ νὰ σώσει τὸν κόσμον καί νὰ τὸν ἐνώσει μαζί του. Ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ μέσα στὴν πεπτωκυῖα κτίση, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἔπρεπε ὁ Υἱὸς πλέον, καί ὁ ἄνθρωπος γενικά καί ἡ κτίση ὅλη νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ φθάσουν στὴν ἔνωση, δηλαδή ἔπρεπε νὰ μεσολαβήσει ὁ Σταυρὸς. Γι' αὐτὸ καί ἡ Ἐκκλησία, πλέον, δέν μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθεῖ χωρὶς νὰ περάσει ἀπὸ τὸν Σταυρὸ τοῦ Γολγοθᾶ.

Παίρνει, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία μιὰ νέα μορφή ἐν σχέσει μ' ἐκείνη ποὺ ὁ Θεὸς ἀρχικά εἶχε προβλέψει καί ἐπιθυμήσει. Ἀλλὰ ἐδῶ τώρα ὑπάρχει μιὰ λεπτή, ἀλλὰ πολὺ σημαντικὴ παρατήρηση. Παρὰ τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὅπως καί ἡ Οἰκονομία, πῆρε ἓνα δρόμον ποὺ περνάει ἀπὸ τὸ Σταυρὸ, τὸ τέρμα αὐτοῦ τοῦ δρόμου παραμένει τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἦταν στὴν ἀρχή, δηλαδή ἡ ἔνωση τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸν ἄκτιστο Θεό.

Έπομένως, η Έκκλησία είναι μία πραγματικότητα που περνάει από τό Σταυρό και παίρνει πάνω της περνώντας όλα τα χαρακτηριστικά του Σταυρού, αλλά μέ σκοπό και προορισμό νά μή σταματήσει έκεϊ. Αύτά τά χαρακτηριστικά του Σταυρού πρέπει νά τά μετατρέψει σέ χαρακτηριστικά τής έσχατολογικής καταστάσεως.

Έδω άρχίζουν οι έκκλησιολόγοι νά συναντοϋν δυσχέρειες. Διότι τό πέραςμα τής Έκκλησίας από τό Σταυρό τής αφήνει τά σημάδια του Σταυρού που είναι πλήγματα που επιφέρει τό κακό και ή Ιστορία στό Σώμα του Χριστού. Συνεπώς, υπάρχουν πολλοί που σταματοϋν έκεϊ και λένε: «αύτή είναι ή ταυτότητα τής Έκκλησίας». Ένα σώμα, ή ένσωματωμένη κτίση στον Υίο, που όμως είναι τραυματισμένη από τό κακό, όπως είναι ο Σταυρός. Σ' αυτή τή γραμμή τείνουν νά τοποθετηθοϋν οι δυτικοί κυρίως θεολόγοι, διότι έχουν τήν τάση νά ξεκινούν από τήν Ιστορία και νά σταματοϋν θά έλεγε κανείς μέ όντολογική διάθεση πάνω στό κακό, νά δίνουν στό κακό μία τελική όντολογική σφραγίδα. Γι' αυτό και όλη ή μουσική, ή λογοτεχνία, ή θεολογία τής Δύσεως ένέχουν μία ένασχόληση μέ τά προβλήματα που δημιουργεί τό κακό μέσα στον κόσμο και δέν προχωροϋν πέρα τής Βασιλείας του Θεού από αυτό. Έτσι μπορεϊ έδω νά δημιουργηθεϊ μία Έκκλησιολογία, όπως και δημιουργείται πραγματικά, που έχει ως κέντρο τό Σταυρό, τό Γολγοθά. Τά χαρακτηριστικά, έπομένως, αύτής τής Έκκλησιολογίας είναι ή έννοια τής Έκκλησίας ως του σώματος εκείνου που μέσα στην Ιστορία θυσιάζεται, πάσχει και διακονεί τον κόσμο. Είναι μία πολύ έλκυστική Έκκλησιολογία που άπευθύνεται πολύ στο συναίσθημα του άνθρώπου, αλλά μία Έκκλησιολογία που έγκλωβίζει ύπερβολικά τήν Έκκλησία μέσα στον κόσμο....».

«Γι' αυτό, για τήν δυτική Έκκλησιολογία τά μυστήρια και κυρίως ή θεώρηση τής Εύχαριστίας δέν είναι στην ουσία τίποτε άλλο παρά μία συνέχιση και επανάληψη του Γολγοθά, μία διαρκής παρουσία του.

Ο Σταυρός είναι στημένος μέσα στο κέντρο τής Εύχαριστίας, όπως είναι και σέ πολλούς όρθοδόξους ναούς σήμερα, κάτι που δέν ύπήρχε άλλοτε. Αλλά αυτό συμβαίνει στη Δύση. Στην Άνατολή δέν μπορεϊ κανείς νά σταματήσει εύκολα στο Σταυρό, γιατί ή Εύχαριστία είναι έτσι διαμορφωμένη, ώστε μάς οδηγεί στην ύπέρβαση του Σταυρού. Μας φέρνει ή Εύχαριστία μπροστά μας όχι τον Γολγοθά, αλλά τήν Βασιλεία του Θεού. Φέρνει μπροστά μας τήν κοινωνία των Αγίων, τή λάμψη, τό φως, τήν λαμπρότητα των έσχάτων, μέ τήν είκονογραφία, τήν άμφίεση, τά λόγια, τήν ψαλμωδία, μέ όλα αυτά που περιέβαλε τή θεία Εύχαριστία ή Όρθόδοξη Παράδοση. Όλα αυτά δείχνουν προς μία ύπέρβαση του Γολγοθά. Και γι' αυτό τό λόγο, ή δική μας Έκκλησιολογία επανέρχεται σ' αυτήν τήν άρχική εύδοκία του Πατρός νά ένώσει τό κτιστό μέ τό άκτιστο ως τελικό σκοπό τής Δημιουργίας και τής Οίκονομίας».

«Τό άσκητήρι, βεβαίως, εΐναι μέρος τής Έκκλησίας. Ό μοναχός πού φέρνει επάνω του έμφανή τά ίχνη τής μετοχής στό Σταυρό τοϋ Χριστοϋ εΐναι μέσα στην Έκκλησία. Άλλά, όταν αυτός ό μοναχός ή κάποιος άλλος, (νά τό παραστήσω μ' αυτόν τόν δραματικό τρόπο), φορέσει τά χρυσοποίκιλτα άμφια τοϋ Πρωτάτου -δέν ξέρω αν πήγατε νά δεΐτε τί άμφια έχουν, περίτεχνα καί λαμπρότερα από τά δικά μας, τά έχουν γιά τήν ώρα τής Εϋχαριστίας-όταν τά φορέσει αυτά λοιπόν ό μοναχός, τότε πραγματώνεται ή Εϋχαριστία, ή Βασιλεία τοϋ Θεοϋ. Εΐναι ή υπέρβαση τοϋ Σταυροϋ μέ τό φώς τής Άναστάσεως πού συνιστά τό Εΐναι τής Έκκλησίας. Συνεπώς, δέν εΐναι δυνατόν χωρίς τόν Σταυρό νά φθάσουμε στην Άνάσταση. Αυτό λέμε καί τό ξαναλέμε όλοι, αλλά πάρα πολλοί τό ξεχνάμε καί τείνουμε νά μιλήσουμε γιά Έκκλησία χωρίς τήν αναστάσιμη έμπειρία τής υπεربάσεως τοϋ Σταυροϋ, χωρίς τήν έμπειρία τής καινής κτίσεως, ή όποία λάμπει γεμάτη φώς.

Θά μπορούσε κάποιος νά πει ότι ή καινή κτίση καί ή έμπειρία τής Έκκλησίας μπορούν νά βρεθοϋν μόνο στό πρόσωπο ενός μοναχοϋ πού λάμπει από αγιότητα. Βεβαίως βρίσκεται καί εκεί, αλλά αυτό δέν εΐναι ή Έκκλησία. Η Έκκλησία εΐναι πού πρέπει νά εικονίζει τήν μεταμόρφωση τοϋ κόσμου όλόκληρου. Τήν μεταμόρφωση τοϋ υλικοϋ κόσμου καί τής ανθρώπινης κοινωνίας καί κοινότητας. Επομένως, μόνο όταν έχουμε κοινότητα, έχουμε Έκκλησία. Καί γι' αυτό χρειάζεται καί ό μοναχός πού λάμπει τό πρόσωπό του από αγιότητα νά εΐναι μέτοχος αυτής τής κοινότητας τών έσχάτων πού εΐναι ή εϋχαριστιακή κοινότητα, γιά νά εκκλησιοποιηθεΐ.

Καταλήγουμε, συνεπώς, στό συμπέρασμα ότι ή εϋδοκία τοϋ Πατρός εΐναι νά γίνει ό κόσμος όλος, άκόμα καί ό υλικός, Έκκλησία, εν τω Υίω, ως σώμα τοϋ Υιοϋ όχι μονάχα οι άνθρωποι, οϋτε όρισμένοι άνθρωποι καί ότι λόγω τής πτώσεως τοϋ ανθρώπου αυτή ή ένσωμάτωση τοϋ κόσμου μέ τόν Υιό περνάει από τόν Σταυρό, αλλά δέν σταματάει στόν Σταυρό. Περνάει από τό άσκητήριο, από αυτή τήν βαθειά καί συγκλονιστική έμπειρία τοϋ κακοϋ πού βιώνει ό άσκητής πού παλεύει μέ τό διάβολο (αυτός εΐναι ό άσκητής καί όχι οι ρεμβάζοντες μοναχοί) σαν τόν Άγιο Άντώνιο, καί πού μετέχει στό Σταυρό καί στό πέραςμα τής εϋδοκίας τοϋ Πατρός, στό πέραςμα από τήν στενή πύλη καί τήν όδό τής έμπειρίας τοϋ κακοϋ. Άλλά ό προορισμός του εΐναι νά βγει από αυτή τή στενή πύλη νά εισέλθει στη Βασιλεία τών έσχάτων. Καί ή Έκκλησία προχωρεί μέχρι εκεί, δέν σταματάει στό Σταυρό καί στην στενή πύλη. Στη Βασιλεία ολοκληρώνεται καί πραγματώνεται. Επομένως, οι δυτικοί στην Έκκλησιολογία τους έχουν αυτήν τήν μεγάλη άδυναμία νά επικεντρώνονται στην Ιστορία, στόν Γολγοθά, καί νά επικεντρώνουν καί τήν Έκκλησία εκεί πάνω. Καί αυτό στην Όρθόδοξη Παράδοση καί Έκκλησιολογία μεταφράζεται σαν μία τάση νά θεωρηθεΐ ή πάλι μέ τό κακό, τό Σατανά, πού ζει κυρίως ό Μοναχισμός, ως τό άπώτατο στοιχείο, τό όποιο κατ' έξοχήν εκφράζει τήν Έκκλησία.

Εἶναι ἐπομένως μία μορφή δυτικῆς ἐπιδράσεως στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία, ὅπου ὑπάρχει αὐτή ἡ τάση. Τό ὅτι τό ἐπισημαίνω αὐτό δέν θά μοῦ τό συγχωρήσουν ὀρισμένοι. Ἀντίθετα ὅπως εἶπα, ἡ ὑγιής Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία εἶναι αὐτή πού ὁδηγεῖ τόν μοναχό καί τόν κοσμικό πού παλεύει μέ τό κακό, στή γεύση, στήν πρόγευση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ μέσα στήν θεία Εὐχαριστία, στήν ἐμπειρία τοῦ φωτός, στήν ἐμπειρία ἐκείνη ὅπου μία κοινότητα ἀνθρώπων εἰκονίζει τόν κόσμο τοῦ μέλλοντος, τόν κόσμο τῆς μελλούσης κοινωνίας καί τόν κόσμο τῆς μελλούσης ὑλικῆς κτίσεως πού ἔχει ξεπεράσει τήν φθορά. Αὐτό ἔχει συνέπειες ὡς πρός τήν ἀντίληψη πού ἔχουμε γιά τήν πνευματική ζωή, γιά τήν ὁργάνωση τῆς Ἐκκλησίας, γιά τά Μυστήρια καί ὁποιαδήποτε συγκεκριμένη πλευρά τῆς Ἐκκλησιολογίας». (Ἰωάννου Ζηζιούλα Δογματική καί Θεολογία Σημειώσεις Πανεπιστημιακῶν Παραδόσεων Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1991-1992 σελ. 234-237).